«ЖҰМАБЕК АХМЕТҰЛЫ ТӘШЕНЕВ АТЫНДАҒЫ УНИВЕРСИТЕТ» АҚ

«Өнер және спорт» факультеті
«Саз және ән» кафедрасы

Мажитов Улугбек Халматович

«Хор класы және хормен жұмыс жасау технологиясы»

пәнінен практикалық сабақтарды өткізуге арналған практикалық нұсқау

6В01402-Музыка мұғалімдерін даярлау бағдарламасының студенттері үшін

Шымкент 2024 ж.

Әож:78.082.68 (075.8)

Дайындаған: аға оқытушы Мажитов У.Х.

«Хор класы және хормен жұмыс жасау технологиясы» пәнінен практикалық нұсқау, 6В01402-Музыка мұғалімдерін даярлау білім беру бағдарламаларының студенттері үшін.
«Жұмабек Ахметұлы Тәшенев атындағы университеті» АҚ 2024-44б.

Практикалық нұсқау оқу жоспары мен «Хор класы және хормен жұмыс жасау технологиясы» пәнінің оқу бағдарламасының талаптарына сәйкес құрастырылған және курстың практикалық сабақтарын өткізуге қажетті барлық материалдарды қамтиды.
Практикалық нұсқау 6В01402-Музыка мұғалімдерін даярлау бағыты бойынша оқитын студенттерге арналған.

Кафедра мәжілісінде талқыланған.
Хаттама №___ ____ _____ 2024 ж.

«Өнер және спорт» факультетінің комиссиясында қаралған.
Хаттама №___ ____ _____ 2024 ж.

Университеттің Оқу-әдістемелік кеңесінің шешімімен басып шығаруға ұсынылды.
Хаттама №___ ____ _____ 2024 ж.

«ЖҰМАБЕК АХМЕТҰЛЫ ТӘШЕНЕВ АТЫНДАҒЫ УНИВЕРСИТЕТ» АҚ, 2024ж.

Мазмұны

Кіріспе..... 5

Сабақтың тақырыптары 8

1-тақырып Студентерге шығармаларды саналы әрі кәсіптік деңгейде көркем орындау дағдыларын дарыту, хор ұжымымен жұмыс істеуге қажетті есту қабілетін, вокалдық дағдыларын дамыту, теориялық білімін жетілдіру..... 8

2-тақырып Әннің авторларына тоқталу. Әннің негізгі мақсатын анықтау. Әнді нота түрінде жаттау. Әнді өз сазымен дұрыс айта білу. Әннің сөзін жатқа меңгеру. Әннің барлық дыбыстарын қаз-қалпында нақышына келтіре орындау..... 9

3-тақырып Әншілік тіректе ән айту. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Көптеген хор шығармаларымен танысып, әдебиеттерді оқып ізденуге үйрету. Студенттің хорда ән салу шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету..... 10

4-тақырып Әнді нақышына келтіріп орындау. Әннің шығу тарихын анықтау. Әннің нотасы. Бастау және аяқтауды анық көрсету. Алғашқы үш элементі «Көңіл аудару», «Тыныс алу», «Дыбыстық аяқталу» кезеңімен жұмыс..... 11

5-тақырып Дыбыстың сапасымен жұмыс істеу. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Жаттығуларды бірте-бірте күрделендіріп, әншілердің дауыс аппаратын бір жүйеге келтіру. Мажорлы және минорлы жаттығулар. Хор партияларын фразалар бойынша талдау 12

6-тақырып Әннің мәтіні мен әуенін нотасы арқылы жатқа меңгеру. Шығармадағы әннің аталу себебін талқылау. Әннің авторларына шолу жасау..... 13

7-тақырып Талдау барысында таза нота дыбысталуына, интервалдар арасындағы үндестікке көңіл бөлу. Хор өнеріне сүйіспеншілігін арттыру. Шығарманы талдау барысында таза

үндестіктікке жаттығу. Ауызды “жабық”және айту барысында “ауызды дөңгелектеп” айтуға дағдылану. Хор шығармасын алғаш сольфеджио талдау, жеке–жеке партияларды бөлек..... 14

8-тақырып Студенттің хорда ән салу шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыру. Дыбыстық шабуылдардың түрлері. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Студенттердің хор класындағы музыкалық қабілеттерін (есту, есте сақтау, сезім ықыластылығы) жетілдіру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету..... 15

9-тақырып Ән айтуда дауысты дыбыстардың дұрыс шығарылуы. Дауыс қыздыру (ауызды жауып және буындар арқылы). Дауысты дыбыстардың (ма,мэ,ми,мо,му) дұрыс айтылуын, таз үндестікті, артикуляциялық аппаратты және гармониялық үндестікті (гамманы терция етіп айту) таза айтылуын қадағалау..... 16

10-тақырып Әннің шығу тарихын анықтау. Әннің авторларына жеке-жеке тоқталу. Әннің сөз мәтінін талдау..... 17

11-тақырып Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Хор үндестігінің элементтері. Әннің мәтінінің мән-мағынасын анықтау. Әннің авторына шолу жасау. Әнді нотасымен жаттау. Әннің сөзін жатқа меңгеру. Әннің табиғат көрінісін толық суреттегені турасында әңгіме құрастыру. Әнді нотасы арқылы аспапқа түсіру. 2\4,3\4,4\4 шығармалар үйрену, талдау legato non legato орташа және жылдам екпіндерді дирижерлау тәсілдерін игеру..... 18

12-тақырып Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар және әннің шығу тарихын анықтау. Хор партитураларын және дауыстарын (тігінен, көлденеңінен) жаттау, хормен жұмыс жасау. Шығармаға талдау жасау және хормен жұмыс жасау жоспарын дайындау. Әннің қай лирикаға жататынын анықтау. Әннің мәтінін талдау..... 19

13-тақырып Дыбыстың сапасымен жұмыс істеу. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Вокалды–хор жаттығуларды аудиторияда пайдалану. Дауыс қыздыру (ауызды жауып және буындар арқылы).

Дауысты дыбыстардың (ва, вэ, ви, во, ву) дұрыс айтылуын, таз үндестікті, артикуляцияллық аппаратты және гармониялық үндестіктің (гамманы терция етіп айту) таза айтылуын қадағалау..... 20
14-тақырып Бағдарламада белгіленген шығармалармен хормен дайындық жұмыстарын жасау. Қазақстан композиторларының вокальдық музыкасы. Ән–романс жанры. Студенттердің хорда ән салу шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету..... 21
15-тақырып Талдау-акапелла шығармасына аннотация жазу және аспапта ойнау. Академиялық концерт**.** Семестр бойы өтілген шығармаларды айту. Дирижерлау техникасын ары қарай жетілдіру жұмысы: Әртүрлі метрде берілу тәсілдерін, әртүрлі екпіндерде көрсету..... 22
16-тақырып Жаңадан бастаған музыканттарға арналған нота..... 23
Қорытынды..... 40
Әдебиеттер..... 42

Кіріспе

Хор – әншілерден (хоршылар, хор әртістері) тұратын ән ұжымы, музыкалық ансамбль; адам дауыстарының бірге дыбысталуы. Хор вокалдық ансамбльден (вокалдық трио, квартет, квинтет, т.б.) бір партияны, кемінде, екі немесе одан да көп адам орындауымен ерекшеленеді. Хорды дирижер

немесе хормейстер басқарады. Шіркеу хорының жетекшісі регент деп аталады.

Көбінесе хорға төрт хор партиясы кіреді: сопрано, альто, тенор, бас. Бірақ бөліктердің саны, негізінен, шектелмейді, өйткені бұл негізгі бөліктердің әрқайсысын Василий Титовтың 12 немесе одан да көп хор партияларының концерттерінде салыстырмалы түрде тәуелсіз бірнеше бөліктерге бөлуге болады; әрқайсысы 4 дауыстан тұратын үштік хорға арналған (барлығы 12 хор бөлімі). Хор аспаптармен де, аспаптарсыз да ән айта алады. Әнді сүйемелдеусіз орындау капелла әні деп аталады.

Аспаптық сүйемелдеу кез келген дерлік аспапты, бір немесе бірнеше немесе бүкіл оркестрді қамтуы мүмкін. Әдетте, хор репетициясы кезінде хор мен оркестрге жазылған шығарманы үйрену барысында оркестр уақытша фортепианоға ауыстырылады. Фортепиано капеллалық хор шығармаларын үйренуде көмекші аспап ретінде де қолданылады. Алғашқы әншілік топтардың бірі трагедия кезінде қолданылған ежелгі грек хорлары болды. Бірақ қазіргі драма мен театрдан айырмашылығы, оның өзі кейіпкер емес,

басқа кейіпкерлердің таңдауын анықтайтын қоғамдық пікір рөлін атқарды. Ежелгі грек хоры әрқашан бір дауыста, не сүйемелдеусіз, не цитараға ән айтты, ол да хормен үйлеседі.

Ерте христиандық ежелгі дәстүрді қабылдап, X-XII-ші ғасырларға дейін хорлар тек унисонда немесе октавада ән шырқады. Содан кейін дауыстарды төмен және жоғары деп бөлу және олар үшін әртүрлі партиялардың пайда болуы басталды. XV-ші ғасырға дейін (және XVII-ші ғасырға дейін шіркеу әнінде) хорда тек ер адамдар болды (монахинялар хорларын қоспағанда). Хордың атау түрі орындаушы топтың оның әншілік дауыстарының құрамдас топтарына сәйкес ерекшеліктерін білдіреді. Әнші дауыстар әйелдер, ерлер және балалар дауыстары болып үш топқа бөлінетіні белгілі. Сонымен, бір топтың дауыстарын біріктіретін хор біртекті деп, ал әйел (немесе балалар) мен ер дауыстары немесе барлық топтардың ән айту дауыстары үйлесетін хорды аралас деп атайды. Орындаушылық тәжірибеде хордың төрт түрі жиі кездеседі: әйелдер, ерлер, балалар, аралас.

- аралас хор (хордың ең көп тараған түрі) – әйел және ер дауыстарынан тұрады. Әйелдердің дауысы сопрано мен альт

бөліктерін құрайды, ал ерлердің дауысы тенор мен бас бөліктерін құрайды. Әрбір бөлік ішінде әдетте бірінші (жоғары) және екінші (төменгі) дауыстарға бөліну бар: сопрано I және II, альт I және II, I және II тенор, I және II бас;

- ұлдар мен бозбалалар хоры – аралас күйдегідей төрт негізгі бөлімнен тұрады, бірақ сопрано бөлігін требльді әншілер деп атайтын ұлдар орындайды, ал альт партиясын төменірек ұл дауыстары орындайды; мұндай хордағы, сондай-ақ аралас топтағы тенор мен бас партияларды ерлер орындайды;

- ерлер хоры – тенорлар мен бастардан тұрады, олардың әрқайсысы екі дауысқа бөлінеді: бірінші (жоғары) және екінші (төмен) тенорлар және бірінші және екінші бастар. Алғашқы тенорлардың бөлігін контртенор әншілерінің (фальсеттода) ән айтуы арқылы кеңейтуге болады, одан да жоғары бөлік, тесситура қалыпты ерлердің вокалдық диапазонынан тыс орналасқан;

- әйелдер хоры – сопрано мен альттан тұрады, олардың әрқайсысы екі дауысқа бөлінеді: бірінші және екінші сопрано және бірінші және екінші альт;

- балалар хоры - екі бөлімнен тұрады: сопрано (үштік) және альто, кейде үштен - I және II сопранос (үштік) және альто; басқа варианттар болуы да мүмкін.

Бір хордағы әншілердің ең аз саны – үш адам.

Ән стилі тұрғысынан мыналар бар:

- академиялық хорлар – академиялық түрде ән айту. Ән айтудың академиялық стилі кәсіби музыка мәдениеті мен опералық және камералық жанрлардағы көп ғасырлық тәжірибе дәстүрлерімен қалыптасқан музыкалық шығармашылық пен орындаушылық принциптері мен өлшемдеріне негізделген; халық хорлары – халықтық стильде ән айту. Орыс халық хорларының жанрлық ерекшеліктері: тұрмыстық халық әндерінің жергілікті немесе аймақтық дәстүріне сүйену; дауыстардың табиғи регистрлік дыбысын қолдану; хор полифониясының негізі ретінде әннің субвокальды полифониялық айтылуы.

“Хор класс және хормен жұмыс жасау практикумы - II” пәні арнайы музыкалық мамандандырылу циклындағы маңызы зор пәннің бірі болып саналады, өйткені ол студенттің дирижерлық техникалық деңгейін өсіреді және

болашақ музыка мұғалімінің балалармен жоғары кәсіптік деңгейде жұмыс істеуіне ықпал етеді. Студенттерге білім беру, хормен дирижерлау техникасын дамыту және жетілдіру, студенттердің хор өнеріне деген сүйіспеншілігін арттыру, студенттерді хормен жұмыс істеу әдістемелік негіздерімен таныстыру, хор партитураларын оқи білуге дайындау.

Жан-жақты дамытылған тұлғаны тәрбиелеуге назар аудара отырып, «Музыкалық білім» мамандығындағы студенттердің кәсіби орындау шеберлігі қалыптасқан, хор өнерінің барлық саласынан білімдерді және оларды өз шәкірттеріне толыққанды жеткізе алатын, хорға жетекшілікке оқытудың әдістемесін, өз бетінше жұмыс істеуге қабілетті музыка мұғалімдерін даярлау.

Сабақтың тақырыптары

1-тақырып. Студентерге шығармаларды саналы әрі кәсіптік деңгейде көркем орындау дағдыларын дарыту, хор ұжымымен жұмыс істеуге қажетті есту қабілетін, вокалдық дағдыларын дамыту, теориялық білімін жетілдіру

Жоспар: Дирижерлау техникасын дамыту.

Сабақтың мақсаты: Дирижерлік аппаратты босаңсытуға арналған жаттығуларды өңдеу.

Мектеп репертуарының шығармаларын үйрену (ноталық мәтін, аппликатураны таңдау)

Қысқаша теориялық мәліметтер Мануалды техниканы

өңдеу. 2/4, 3/4, 4/4 дирижерлік схемалар.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Фортепианода мектеп репертуарының шығармаларын әр қолмен орындау, аппликатураны сақтай отырып, ырғақтық және метрлік қиындықтармен жұмыс істеу.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: 2\4,3\4,4\4 өлшемдерді дирижерлық қимылдарын меңгеру. Бастау және аяқтауды анық көрсету. Хор шығармасын фортепианода ойнау (талапқа сай деңгейде өз партиясын және де басқа дауыстарды аспапта ойнап беру). Хор шығармасын дұрыс әндете білу (өз партиясын a cappella) сольфеджиолап әндету

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз.

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж.

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

2-тақырып. Әннің авторларына тоқталу. Әннің негізгі мақсатын анықтау. Әнді нота түрінде жаттау. Әнді өз сазымен дұрыс айта білу. Әннің сөзін жатқа меңгеру. Әннің барлық дыбыстарын қаз-қалпында нақышына келтіре орындау.

Жоспар: Мектеп репертуарының шығармаларымен жұмыс (әуенді жаттау, ырғақты қиындықтармен жұмыс істеу.

Сабақтың мақсаты: Дирижер аппаратының босаңсуына жаттығуларды қайталау.

Қысқаша теориялық мәліметтер Жай өлшемдер.2-ге дирижерлау тәсілін үйрену. Екі мектеп репертуарын үйрену.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Күрделі формадағы шығармаларды үйрену және орындау ерекшеліктері дирижерға бүтіндей музыкалық форманы қамту қажеттілігі.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Хор шығармасын фортепианода ойнау (талапқа сай деңгейде өз партиясын және де басқа дауыстарды аспапта ойнап беру). Хор шығармасын дұрыс әндете білу (өз партиясын a cappella) сольфеджиолап әндету.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа,плакаттар,музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1. Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент, 2019, -91с.

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық. – Алматы: Атамұра – 2014. – 432 б.

3. С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. -Шымкент: ХҚТУ, 2012.

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

3-тақырып. Әншілік тіректе ән айту. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығу-лар. Көптеген хор шығармалары-мен танысып, әдебиеттерді оқып ізденуге үйрету. Студенттің хорда ән салу шеберліктері мен дағды-ларын қалыптастыру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету.

Жоспар: Қадам ішіндегі үлестерді топтастырудан метрді берудің дирижерлік тәсілдерінің тәуелділігі.

Сабақтың мақсаты: Теориялық материалдарды практикада бекіту, студенттің жеке жоспарының шығармаларын дирижерлау. Мектеп репертуарын орындау (екі қолмен біріктіру,

ансамбль). Әдеби мәтінді орналастыру, вокалдық-хор дағдыларымен жұмыс.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Сұраққа жауап дайындау: Дирижерлау сыныбындағы оқу үрдісінің құрылымы .Мектеп репертуарымен жұмыс жасау. Вокалдық-хор дағдылары (дикция, дауысты дұрыс қалыптастыру)

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Музыкалық бейненің даму заңдылықтарын және шығарманың драматургиясын түсінуі.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3. С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

4-тақырып. Әнді нақышына келтіріп орындау. Әннің шығу тарихын анықтау. Әннің нотасы. Бастау және аяқтауды анық көрсету. Алғашқы үш элементі «Көңіл аудару», «Тыныс алу», «Дыбыстық аяқталу» кезеңімен жұмыс.

Жоспар: Мектеп репертуары шығармаларының музыкалық мәтінімен жұмыс. Мектеп репертуарының шығармаларын дирижерлау.

Сабақтың мақсаты: Мектеп репертуарының шығармаларында вокалдық-хор дағдыларымен жұмыс жасау (әншілік тыныс алу, дикция, дауысты дыбыстарды дұрыс қалыптастыру) Мектеп репертуарын орындау: аппликатурамен, ансамбльмен жұмыс жасау.

Қысқаша теориялық мәліметтер 1-тон төмен транспозиция жасап, дирижерлауды үйрену. 3/4 өлшемдегі әнді дирижерлау.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Музыкалық-көркемдік образы және тілдік жағынан қиынырақ, формалық жағынан, жанры, мазмұны жағынан әр түрлі шығармалармен танысу. Хорға арналған полифониялық жаттығулар меңгеріледі: канон, фугато, фугетталарды меңгеру және акапелла партитурасына жабық фактурасы және формасы бойынша опералардан, кантатамен ораториялармен, полифониялық шығармалармен танысу.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Дирижерлау аппараты (тұрысы, бет, қол, мимикасы, артикуляция т.б.) олардың қызметі.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3. С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

5–тақырып. Дыбыстың сапасымен жұмыс істеу. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Жаттығуларды бірте-бірте күрделендіріп, әншілердің дауыс аппаратын бір жүйеге келтіру. Мажорлы және минорлы жаттығулар. Хор партияларын фразалар бойынша талдау.

Жоспар: Жеке партияны сөзімен де, сольфеджиомен де айта білу.

Сабақтың мақсаты: Ән айтуда дауысты, дауыссыз дыбыстардың дұрыс орындалуы. Әнге ауызша аннотация.

Қысқаша теориялық мәліметтер Өз бетінше жұмыс жасай

білу. Студент өз сүйемелдеуімен мектеп әндерін орындауы. Репетициялық жестті, аспапта ойнай отырып координацияны көрсету.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Өтілген материалдар бойынша дирижерлау дағдыларын бекіту. Мектеп әндерін дирижерлау. Шығармалардың эмоционалды, вокалды дағдылардың, дикцияның дұрыс орындалуымен жұмыс.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Әннің мәтіні мен әуенін нотасы арқылы жатқа меңгеру. Фортепианода мектеп әндерін сөзімен жатқа орындау. Мектеп әніндегі техникалық қиындықтарды пысықтау, дауыс пен сүйемелдеуді үйлестіру.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3. С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

6 -тақырып. Әннің мәтіні мен әуенін нотасы арқылы жатқа меңгеру. Шығармадағы әннің аталу себебін талқылау. Әннің авторларына шолу жасау.

Жоспар: Өз бетінше жұмыс жасай білу. Студент өз сүйемелдеуімен мектеп әндерін орындауы. Репетициялық жестті, аспапта ойнай отырып координацияны көрсету.

Сабақтың мақсаты: Мектеп репертуарының шығармаларын орындау.

Вокалдық-хор дағдыларымен жұмыс, кемшіліктерді жою. Шығарманың эмоциялық сипатын жеткізу.

Қысқаша теориялық мәліметтер: Өтілген материалдар бойынша дирижерлау дағдыларын бекіту. Мектеп әндерін дирижерлау.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Шығарманы талдау барысында таза үндестіктікке жаттығу. Хор шығармасын алғаш сольфеджио талдау, жеке-жеке партияларды бөлек- бөлек жаттау және дирижерлау.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Мектеп репертуарының екі туындысына жазбаша аннотация дайындау. Мектеп репертуарының шығармаларын жатқа ойнау.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3. С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

7-тақырып. Талдау барысында таза нота дыбысталуына, интервалдар арасындағы **Қысқаша теориялық мәліметтер:** Мектеп әндерін дирижерлау.

Жеке /семинар/ зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Шығарманы талдау барысында таза үндестіктікке жаттығу.

Хор шығармасын алғаш сольфеджио талдау, жеке-жеке партияларды бөлек-бөлек жаттау және дирижерлау.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Репетициялық жестті, аспапта ойнай отырып координация көрсету.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1. Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз,

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз,

3. С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж.

https://stud.kz

8-тақырып. Студенттің хорда ән салу шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыру. Дыбыстық шабуылдардың түрлері. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар.

Жоспар: Студенттердің хор класындағы музыкалық қабілеттерін (есту, есте сақтау, сезім ықыластылығы) жетілдіру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету.

Сабақтың мақсаты: Шығармаларды стилистикалық және жанрлық заңдылықтар тұрғысынан зерттеу, олардың дирижерға

әсері түсіндіру. Шығарманың көркем бейнесімен жұмыс. А капелла шығарманы аспапта ойнау.

Қысқаша теориялық мәліметтер Хор партияларымен жұмыс. 2,3 дауысты аспаптың сүйемелдеуімен және сүйемелдеусіз хор партияларын үйрену.

Жеке /семинар/ зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Вокалды – хор жаттығуларды аудиторияда пайдалану. Хор шығармасын фортепианода ойнау (талапқа сай деңгейде өз партиясын және де басқа дауыстарды аспапта ойнап беру.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Шығарманың көркем бейнесімен жұмыс. А капелла шығарманы аспапта ойнау.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3. С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

9-тақырып. Ән айтуда дауысты дыбыстардың дұрыс шығарылуы. Дауыс қыздыру (ауызды жауып және буындар арқылы). Дауысты дыбыстар (ма, мэ, ми, мо, му) дұрыс айтылуын, таз үндестіктің, артикуляциялық аппаратты және гармониялық үндестіктің (гамманы терция етіп айту) таза айтылуын қадағалау.

Жоспар: Музыкадағы көркем бейнені ашудың мәні. Музыка жанрының анықтамасы шығарманың мазмұнына, оның

бейнелі-эмоционалды жүйесіне тереңірек енуге көмектеседі. Цезураларға, үзілістерге назар аудару.

Сабақтың мақсаты: Дирижерлау тәсілдерін жетілдіру.

Қысқаша теориялық мәліметтер: Музыкалық шығармаларға ауызша, жазбаша талдау жасауды үйрету студенттердің белсенділігін арттырады. Сонымен бірге студенттердің ой-өрісін жан-жақты дамытып, музыкалық шығармаға көзқарасын қалыптастырып, теориялық білімін практикамен байланыстырады.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Партитураларды қосып ойнау. Жеке партиясын сөзімен де, сольфеджиомен де айта білу.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Дирижерлық штрихтар, легато, нон легато. Allegro, andante темпі.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз,

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж,

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

10-тақырып. Әннің шығу тарихын анықтау. Әннің авторларына жеке-жеке тоқталу. Әннің сөз мәтінін талдау.

Жоспар: Хор партитурасын талдау. Шығармаларды сүйемелдеумен дирижерлау.

Сабақтың мақсаты: Композиторлар авторлардың шығармашылықтарымен танысу

Қысқаша теориялық мәліметтер Дирижерлаудағы техникалық қиындықтармен жұмыс.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Студенттің жеке жоспарындағы хор шығармасы арқылы көрсету әдістерін жетілдіру. А капелла, аспап сүйемелдеуіндегі шығармаларын дирижерлау (жеке бағдарламасындағы көрсетілген). Дәстүрлі, қалыптасқан саусақ кестесі заңдылықтарын сақтау.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Хор үндестігінің элементтері. Дауысты әндетуге дайындай-тын жаттығулар.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

11-тақырып. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Хор үндестігінің элементтері. Әннің мәтінінің мән-мағынасын анықтау. Әннің авторына шолу жасау. Әнді нотасымен жаттау. Әннің сөзін жатқа меңгеру. Әннің табиғат көрінісін толық суреттегені турасында әңгіме құрастыру. Әннің нотасы арқылы аспапқа түсіру.

Жоспар: 2\4,3\4,4\4 шығармалар үйрену, талдау legato non legato орташа және жылдам екпіндерді дирижерлау тәсілдерін игеру.

Сабақтың мақсаты: Студенттің жеке жоспарындағы хор шығармасы арқылы көрсету әдістерін жетілдіру.

Қысқаша теориялық мәліметтер А капелла, аспап сүйемелдеуіндегі шығармаларын дирижерлау (жеке бағдарламасындағы көрсетілген). Дирижерлаудағы техникалық қиындықтармен жұмыс.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Студенттердің хорда ән салу шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Такт ішіндегі үлестер санын жазып белгілеуді өлшем дейді. Ол бөлшен санмен беріледі үстінгісі үлес саны, астыңғысы-үлес ұзақтығы. Берілген акценті бір үлестен кейін қайталаеатын метрді - екі үлесті, ал екі үлестен кейін келетін үш үлесті метр деп атайды. Осындай бір акценті ғана бар метрлер мен оларды көрсететін өлшемдерді жай метрлер мен өлшемдер дейді.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар: үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

12-тақырып. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар және әннің шығу тарихын анықтау. Хор партитураларын және дауыстарын (тігінен, көлденеңінен) жаттау, хормен жұмыс жасау. Шығармаға талдау жасау және хормен жұмыс жасау жоспарын дайындау. Әннің қай лирикаға жататынын анықтау. Әннің мәтінін талдау.

Жоспар: Хор партитурасын талдау. Шығармаларды сүйемелдеумен дирижерлау.

Композиторлар мен авторлардың шығармашылықтарымен танысу.

Сабақтың мақсаты: 2\3,3\4,4\4 өлшемде дирижерлау. Дирижердің негізгі позициясы.

Қысқаша теориялық мәліметтер Екі немесе үш үлесті жай метрлер мен өлшемдердің қосындысынан шығатын метрлер мен өлшемдерді күрделі метрлер деп атайды. Төрт, алты, тоғыз, оң екі үлестік өлшемдер күрделі өлшемдер деп аталады.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Вокалды–хор жаттығуларды аудиторияда пайдалану. Студенттердің хорда ән салу шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын

тапсырмаларының тізбесі: Партитураларды қосып ойнау. Жеке партиясын сөзімен де, сольфеджиомен де айта білу.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

13-тақырып. Дыбыстың сапасымен жұмыс істеу. Дауысты әндетуге дайындайтын жаттығулар. Вокалды-хор жаттығуларды аудиторияда пайдалану. Дауыс қыздыру (ауызды жауып және буындар арқылы).

Жоспар: Дауысты дыбыстар (ва,вэ,ви,во,ву) дұрыс айтылуын, таз үндестікті, артикуляцияллық аппаратты және гармониялық үндестікті (гамманы терция етіп айту) таза айтылуын қадағалау.

Сабақтың мақсаты: Хорды дирижерлау сабағында шығармалардың көркем орындауын қадағалап үйрету, дауыстардың бір-бірімен үйлесімділігін айқындап таза айтуға үйрету.

Қысқаша теориялық мәліметтер: Әр дауысты жаттау, дикциямен жұмыс жасау.

Шығарманың сөзін жаттау.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Метрдің сезімін дамытуға бағытталған метроритмикалық жаттығулар, екі қолдың түрлі қимылдарын үйлестіру, нақты және жылдам реакция жасау.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Хор шығармасын фортепианода ойнау (талапқа сай деңгейде өз партиясын және де басқа дауыстарды аспапта ойнап беру). Хор шығармасын дұрыс әндете білу (өз партиясын a cappella) сольфеджиолап әндету.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

14–тақырып. Бағдарламада белгіленген шығармалармен хормен дайындық жұмыстарын жасау. Қазақстан композиторларының вокальдық музыкасы. Ән-романс жанры. Студенттердің хорда ән салу шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыру, музыкалық танымын кеңейту, дұрыс тыныс алуға, дыбыс түзеуге, дикцияға, әуен бояуына үйрету.

Жоспар: А капелла, аспап сүйемелдеуіндегі шығармаларын дирижерлау (жеке бағдарламасындағы көрсетілген). Дирижерлаудағы техникалық қиындықтармен жұмыс.

Сабақтың мақсаты: Мектеп репертуарының шығармаларымен жұмыс (әуенді жаттау, ырғақты қиындықтармен жұмыс істеу).

Қысқаша теориялық мәліметтер: Шығармалардың авторлары жайлы мәлімет жинау. Әр дауысты жаттау, дикциямен жұмыс жасау. Шығарманың сөзін жаттау.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Қарапайым дирижерлік схемаларда метр берудің дирижерлік тәсілдерін құру айырмашылықтарын анықтау (2/4, 3/4, 4/4).

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: Қадам ішіндегі үлестерді топтастырудан метрді берудің дирижерлік тәсілдерінің тәуелділігі. Шығармалардың ноталарын жаттау.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

15–тақырып. Талдау-акапелла шығармасына аннотация жазу және аспапта ойнау. Академиялық концерт**.** Семестр бойы өтілген шығармаларды айту.

Жоспар: Дирижерлау техникасын ары қарай жетілдіру жұмысы: Әртүрлі метрде берілу тәсілдерін, әртүрлі екпіндерде көрсету.

Сабақтың мақсаты: Мектеп репертуарымен жұмыс жасау. Тыныс алу. Дыбыс түзу. Хормен ән айтудағы дикцияның рөлі. Вокалдық-хор жаттығулары. Мектеп репертуары шығармаларының музыкалық мәтінімен жұмыс. Мектеп репертуарының шығармаларын дирижерлау.

Қысқаша. **теориялық мәліметтер:** Әннің шығу тарихын анықтау. Әннің нотасы. Әнді нақышына келтіріп орындау. 2\4,3\4,4\4 өлшемдердің дирижерлық қимылдарын меңгеру. Бастау және аяқтауды анық көрсету көрсету. Алғашқы үш элементі - «Көңіл аудару», «Тыныс алу», «Дыбыстық аяқталу» кезеңімен жұмыс.

Жеке /семинар/зертханалық сабаққа дайындық бойынша білім алушыларға әдістемелік ұсынымдар: Музыкалық-көркемдік образы және тілдік жағынан қиынырақ, формалық жағынан, жанры, мазмұны жағынан әр түрлі

шығармалармен танысу. Хорға арналған полифониялық жаттығулар меңгеріледі: канон, фугато, фугетталарды меңгеру және акапелла партитурасына жабық фактурасы және формасы бойынша опералардан, кантатамен ораториялармен, полифониялық шығармалармен танысу.

Пысықталатын оқу мәселелерінің және студенттің аудиторияда орындайтын тапсырмаларының тізбесі: 2\4,3\4,4\4 өлшемдердің дирижерлық қимылдарын меңгеру. Әр дауысты жаттау, дикциямен жұмыс жасау. Шығарманың сөзін жаттау.

Ақпараттық қамтамасыз ету және жабдықтар:

үнтаспа, плакаттар, музыкалық кітаптар.

Пайдаланылған әдебиеттер мен Web сайттар тізімі:

1.Гевич С.Н. Хоровое дирижирование (Текст) к индивидуальным занятиям: Учебное пособие/ С.Н.Гевич. Шымкент,2019,-91с.- 5экз

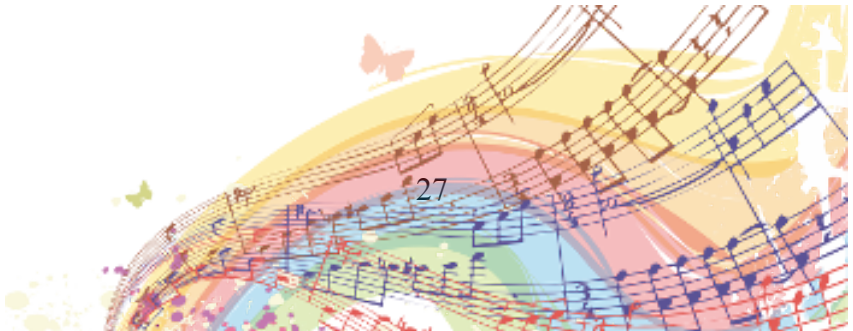
2. Сегізбайұлы К Қазақ әндері. Оқулық – А Атамұра – 2014 – 432 1экз

3.С.Жақсыбеков, С.Жақсыбекова, Ж.Сакибекова. Дирижерлауға арналған хрестоматия 1-2 том. Ш. ХҚТУ. 2012ж

https://stud.kz

https://www.referat911.ru

16-тақырып. Жаңадан бастаған музыканттарға арналған нота

Музыка – рационалдық пен эмоционалдықтың синтезі. Кез келген басқа ғылым сияқты оның әрбір музыкант білуі керек негізгі ұғымдары бар. Егер сіз дыбыстар мен әуендердің ғажайып әлемін енді түсіне бастасаңыз, онда бұл парақша сізге арналған. Оны оқығаннан кейін сіз нота жазуының негіздерін түсінесіз. Музыкалық ноталар анық болады және сіз қарапайым және мүмкін күрделі пьесаларды ойнай аласыз.

Ноталық жазу неден тұрады?

Ноталық жазуды құрастыру элементтері неден тұрады? Олар:

Нота желісі;

Нота;

Нота ұзақтықтары;

Альтерация белгілері;

Тональдылық;

Өлшем.

Нотаны жақсырақ түсіну үшін осы бөліктердің әрқайсысын толығырақ қарастырайық.

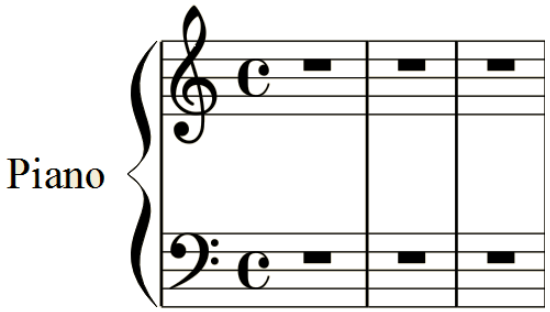
Нота желісі

Нота желісі музыка тілінің негізгі элементі болып табылады. Онда бес жол және олардың арасында төрт бос орын бар. Осы бос орындар мен жолдардың әрқайсысы

белгілі бір фортепиано пернесіне (немесе басқа музыкалық аспапқа) сәйкес келетінін ескерген жөн.

Егер фортепианоға арналған ноталарды қарастыратын болсақ, онда ол әдетте екі нота желісінен тұрады, ол үлкен нота желісі деп аталады. Үстіңгі нота желісі оң қолмен ойналатын музыканы жазу үшін қолданылады. Төменгі нота желісі сол қолға арналған

нота желісін білдіреді. Олар әдетте арнайы әшекейлі

жақшамен біріктіріледі.

Нота желісінің бірнеше негізгі құрастыру элементтері бар, атап айтқанда кілттер, өлшем, тактілер және тактілік сызықтар.

Кілттер

Кілт дегеніміз ноталық желінің басында тұратын, сондықтан ноталық жазуды ашатын музыкалық белгі. Оның бірнеше түрі бар, ең көп тарағандары скрипкалық мен бас кілті, сондықтан оларды толығырақ қарастыру керек.

Скрипкалық кілт, әдетте, жоғарғы нота желісінің бас жағында тұрады. Белгінің орталық бөлігі екінші жолды орайды, сондықтан оны Соль деп атау қалыптасқан. Егер сіз ноталардың қандай атаулары бар екенін және олардың қайда орналасқанын әлі білмесеңіз, біз сізге «Ноталарды бірге

үйрену» деген мақаланы оқуды ұсынамыз. Сіз одан көптеген пайдалы ақпаратты таба аласыз.

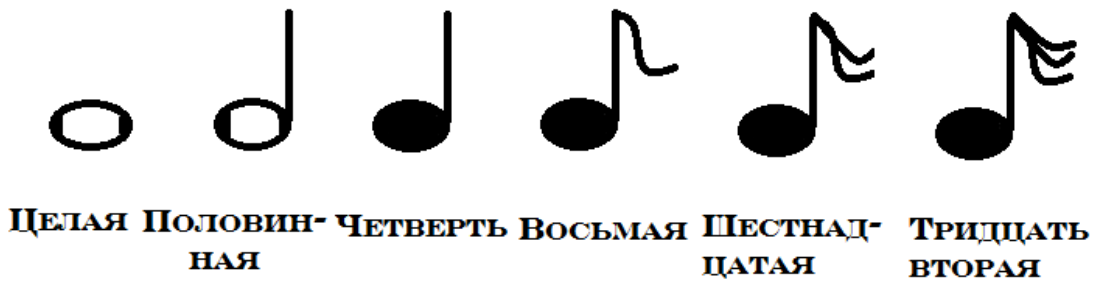
Бас кілті – төменгі нота желісін ашатын музыкалық белгі; символдың бастапқы нүктесі «Фа» нотасы орналасқан төртінші жолды қамтиды, сондықтан бұл кілт «Фа» кілті деп аталады.

Ұзақтығы мен мөлшері

Музыкалық шығармалардағы дыбыстар белгілі бір ырғақтық белгіде сақталуы керек, әйтпесе шығарма өзіне ұқсамай кетеді. Уақыт көлемін көрсету үшін созыңқылық жүйесі қолданылады. Ең көп таралған созыңқылар:

- Бүтін созыңқылық;

- Жартылық созыңқылық;
- Ширек созыңқылық;
- Сегіздік созыңқылық;
- Он алтылық созыңқылық;
- Отыз екілік созыңқылық.

Бүтін созыңқылық боялмаған сопақша ақ шеңбер болады. Әдетте созылыңқылығы бір, екі, үш, төрт деп санау арқылы анықталады.

Жартылық созыңқылық тіреуіші бар боялмаған сопақша ақ шеңбер болады. Созылыңқылығы бір, екі деп санаумен анықталады.

Ширек созыңқылық – тіреуіші бар боялған сопақша шеңбер. Бір деп санаумен анықталады.

Сегіздік созыңқылық – тіреуішінде бір ілмегі бар боялған сопақша шеңбер. Ширектің жартысымен есептеледі.

Он алтылық созыңқылық – тіреуішінде екі ілмегі бар боялған сопақша шеңбер. Сегіздіктің жартысымен есептеледі.

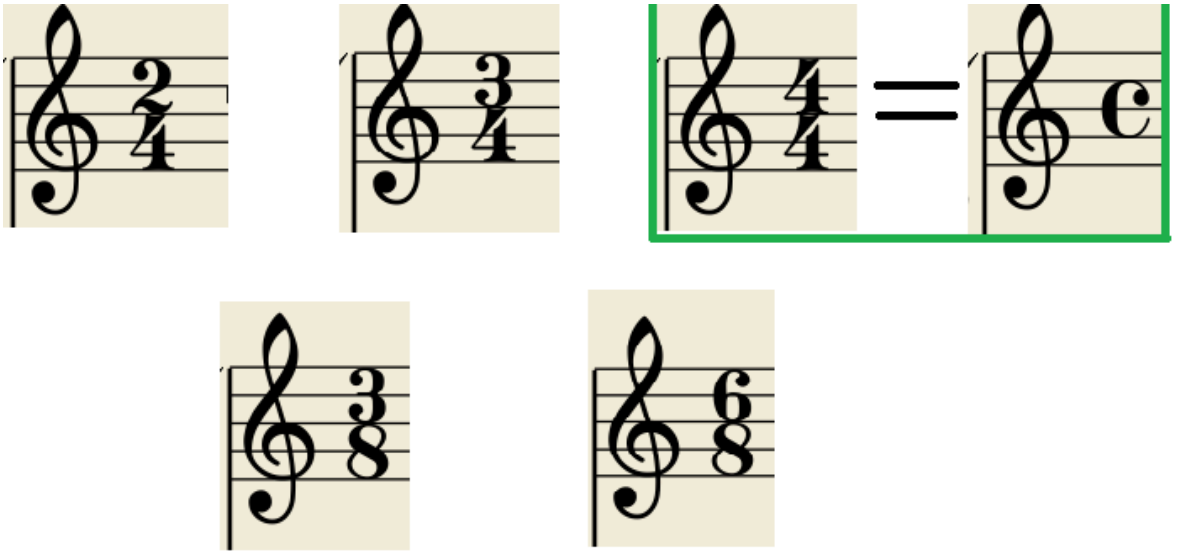
Отыз екілік созыңқылық - тіреуішінде үш ілмегі бар боялған сопақша шеңбер. Он алтылықтың жартысымен есептеледі.

Созыңқылығы үлкендеу нотаның басқаға саны жағынан тең болуы мүмкін екендігін айта кеткен жөн. Яғни, бүтін екі жартылыққа, төрт ширек пен сегіз сегіздікке және т.б. ең болады. Бұл арифметикалық прогрессияның бір түрі болып шығады. Мысалдармен қарастырайық.

Өлшем

Ноталық сауаттылықтың жаңадан бастаушыларға арналған өлшем ұғымы да бар. Өлшем әрқашан бөлшекпен көрсетіледі: бөлшек алымы – тактідегі созыңқылық мөлшері (төменде бұл ұғым туралы толығырақ айтамыз), бөлшектің бөлімі – созыңқылық көрсеткіші. Әдетте, өлшем бүкіл шығармаға бір рет қойылады және кілт пен кілттік белгілерден кейін қойылады (кілттік белгілер туралы толығырақ төменде).

Бұл материалды жақсы түсіну үшін белгілі бір өлшемдегі түсініктемелер қажет. Ең танымал өлшемдердің бірін алайық, атап айтқанда 4/4.

Бұл өлшемде бірлік ретінде, бөлшектің бөлгішінде көрсетілген, ширек созыңқылық таңдалған. Тактіде, барлығын қосқанда, төрт ширек беретін ноталар саны орналасуы керек.

Ескерту: оқудың басында көптеген адамдар, егер өлшем 4/4 болса, онда тек ширек қолдануға болады және олардың саны

төртеу болуы керек деп ойлайды. Олай емес, созыңқылығы әртүрлі болуы мүмкін, ең бастысы, олардың тактідегі сомасы 4/4-тен аспуы керек

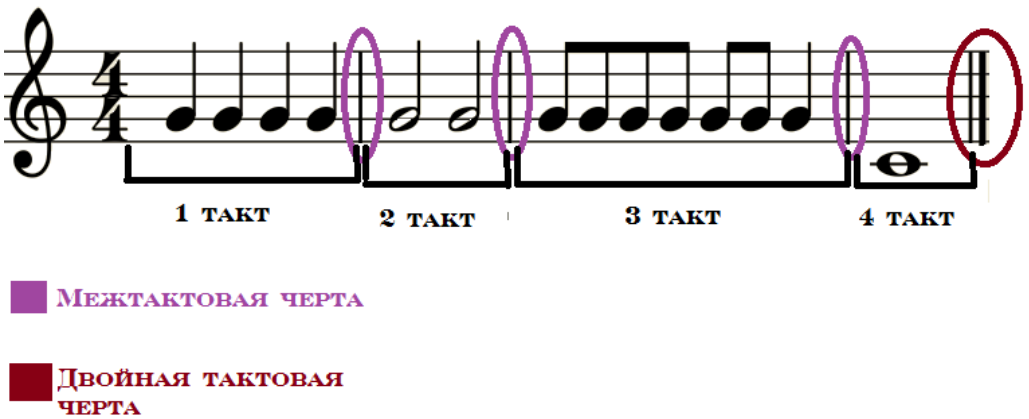
Тактілер және такті сызықтары

Такт өлшеммен өзара тікелей әрекетте болады. Көптеген адамдар такт не үшін қажет екенін білуге қызығушылық танытады, өйткені созыңқылықты қажетті ретпен жазуға да болады ғой деп ойлайды. Бірақ, іс жүзінде, бәрі күрделірек. Мәселе мынада: музыкадағы ырғақтылық метр деп аталатын әлді және әлсіз үлестердің ауысуы арқылы жүзеге асады. Егер тұрақты пульсация болмаса, онда бүкіл мелодиялық құрылым жоқ болады.

Такті мен мен такт сызықтарына келетін болсақ, мұнда бәрі әлдеқайда қарапайым. Бір такт өлшемде өлшемде берілген созыңқылықтардың жалпы санын қамтиды. Такт сызықтары бір тактіні екіншісінен бөледі. Такт сызықтарының бірнеше түрі бар, олардың ең көп тарағандары екеу:

Тактаралық сызық тактілер арасында қолданылады.

Қос тактаралық сызық шығарманың соңында қолданылып, оны жабады.

Альтерация мен тональдық (негізгі белгілер)

Егер фортепиано пернетақтасын елестетсек, ақ пернелерден басқа қара түсті пернелер де бар екенін көруге болады. Қара пернелер хроматикалық дыбыстарды білдіреді, яғни олар негізгі тонның төмендеуі немесе жоғарылауы болып табылады. Бұл әсерге альтерация белгілерінің көмегімен қол жеткізуге болады.

Қазіргі уақытта альтерацияның кең таралған белгілері диез, бемоль және бекар болып табылады.

Бірінші символ нотаны жарты тонға көтереді, екінші таңба нотаны жарты тонға төмендетеді, ал үшіншісі альтерацияны өзгертеді. Белгілері бар нота оқылады. Бұл символ бір такт ішінде ғана жарамды.

М Түсініктеме: Соль-диез, соль-*бекар, соль*| *Соль-бемоль, соль*-бекар||.

Егер альтерация белгілері тек бір такт үшін жарамды болса, сондай-ақ бүкіл шығарма бойында жоғарылау немесе төмендеуді сақтайтын кілттік белгілер де бар.

Кілттік белгілер нота желісінде кілттен кейін бірден қосымша жазылады. Кілттік белгілерге байланысты шығарманың тональдығын анықтауға болады. Олар белгілі

бір өзгермейтін ретпен жүреді, ноталарды тональдыққа жазу кезінде оны бұзуға болмайтынын есте сақтау керек. Диездік және бемольдік тональдықтар болады. Алдымен диездік, содан кейін бемольдік тональдық жағдайларды қарап көрейік.

Диездікте келесі дыбыстар жоғарылайды (бір дыбыс, бір тональдық):

1. фа 2. До 3. соль 4. ре 5. ля 6. ми 7. си

Бемольдікте келесі дыбыстар төмендейді (бір дыбыс, бір тональдық):

1. си, 2. ми, 3. ля, 4. ре, 5. соль, 6. до, 7. фа.

Енді, кілттік белгілерді ретімен көрсету тәртібін есте сақтаған соң, негізгі тональдықтарды зерттеуге көшуге болады. Бірақ тональдық дегеніміз не?

Шығармада тональдық маңызды рөл атқарады, ол музыканың табиғатын бейнелеуге мүмкіндік береді, оны қарапайым немесе қабылдауға қиын етеді. Кез келген тональдық екі сипаттан тұрады: тон және лад. Жаңадан бастаушыларға арналған ноталық сауаттылықта тон дегеніміз - негізгі дыбыс, одан дыбыстық қатарлар түзіледі.

Лад – музыканың табиғаты; кейде мажорлық, кейде минорлық болады. Қарапайым айтқанда, мажор - қуаныш, ал минор - қайғы. Әсіресе интервалдар сияқты қарапайым құрылымдық бірліктермен таныс болмаса, жас музыкантқа ладты анықтау өте қиынға соғады. Сондықтан, алдымен ыңғайлы кестені пайдаланып тональдықтарды анықтайық.

Диездік тональдықтар

Тональдық (Мажор және минор)	**Кілттік белгілер**
До мажор және ля минор	
Соль мажор және ми минор	
Ре мажор және си минор	
Ля мажор және фа-диез минор	
Ми мажор және до-диез минор	
Си мажор және соль-диез минор	
Фа-диез мажор және ре-диез минор	
До-диез мажор және ля-диез минор	

Бемольдік тональдықтар

Тональдық (Мажор және минор)	**Кілттік белгілер**
До мажор және ля минор	
Фа мажор және ре минор	
Си-бемоль мажор және соль минор	
Ми-бемоль мажор и до минор	
Ля-бемоль мажор және фа минор	
Ре-бемоль мажор және си-бемоль минор	
Соль-бемоль мажор және ми-бемоль минор	
До-бемоль мажор және ля-бемоль минор	

f	***forte***	*форте*	*күшті*
p	***piano***	*пиано*	*бәсең*
ff	***fortissimo***	*фортиссимо*	*өте күшті*
pp	***pianissimo***	*пианиссимо*	*өте бәсең*
mf	***mezzo forte***	*меццо форте*	*жартылай күшті*
mp	***mezzo piano***	*меццо пиано*	*жартылай бәсең*

Ноталық сауаттылық кәсіби музыканттар үшін де, жаңадан бастаушылар үшін де қажет.

Хор ұжымының түрлері

Хордың түрі дегенде орындаушы топтың оның әншілік дауыстарының құрамдас топтарына сәйкес ерекшеліктерін білдіретінін ұғамыз. Әнші дауыстар әйелдер, ерлер және балалар дауыстары болып үш топқа бөлінетіні белгілі. Сонымен, бір топтың дауыстарын біріктіретін хор біртекті деп, ал әйел (немесе балалар) мен ер дауыстары немесе барлық топтардың ән айту дауыстары үйлесетін хорды аралас деп атайды. Орындаушылық тәжірибеде хордың төрт түрі жиі кездеседі: әйелдер, ерлер, балалар, аралас хорлар:

аралас хор (хордың ең көп тараған түрі) – әйелдер мен ерлер дауыстарынан тұрады. Әйелдердің дауысы сопрано мен альт бөліктерін құрайды, ал ерлердің дауысы тенор мен бас бөліктерін құрайды. Әдетте, әр партияның ішінде бөлімшелер болады: бірінші (неғұрлым жоғары) және екінші (неғұрлым төменгі) дауыстар: I және II сопрано, I және II альто, I және II тенорлар, I және II бастар;

ұлдар мен бозбалалар хоры – аралас хордағыдай төрт негізгі партиядан тұрады, бірақ сопрано партиясын дисканттық әншілер деп атайтын ұлдар, ал альт партиясын

төменгі ұл дауыстары орындайды; тенор мен бас партияларын, аралас хордағыдай, ерлер орындайды;

ерлер хоры – тенорлар мен бастардан тұрады, олардың әр партиясы екі дауысқа бөлінеді: бірінші (жоғары) және екінші (төмен) тенорлар және бірінші және екінші бастар. Бірінші тенорлар партиясы тесситура бойынша қалыпты ерлердің вокалдық диапазонынан тыс, фальцетпен одан да жоғары партияларды айтатын контртенор-әншілердің орындауында одан әрі кеңеюі мүмкін;

әйелдер хоры – әр партиясы екі дауысқа: бірінші және екінші сопрано және бірінші және екінші альт болып бөлінетін сопрано мен альттан тұрады;

балалар хоры – екі партиядан: сопрано (дискант) және альт, кейде үш партиядан тұрады – I және II сопрано (дискант) және альт; өзге варианттары да болуы ықтимал.

Бір хор партиясындағы әншілердің саны, ең аз дегенде, 3 адам болады.

Орындау мәнері тұрғысынан хордың түрлері:

академиялық хорлар – академиялық мәнерде ән айтады. Ән айтудың академиялық мәнері кәсіби музыка мәдениеті мен опералық және камералық жанрлардағы көп ғасырлық тәжірибе дәстүрлерімен қалыптасқан музыкалық шығармашылық пен орындаушылық принциптері мен өлшемдеріне негізделген;

халық хорлары – халықтық мәнерде ән айтады. Халық хорларының жанрлық белгілері: тұрмыстық халық әндерінің жергілікті немесе аймақтық дәстүріне сүйенеді; дауыстардың табиғи регистрлік дыбысталуын қолданады; хор полифониясының негізі ретінде әнді субвокальды полифониялық айтылуында.

Хормен ән айтудың түрлері

Қатысушылар санына қарай төмендегідей бөлінеді:

- вокалдық-хор ансамблі – 12-ден 20 қатысушыға дейін;
- камералық хорлар – 20-дан 30-50 қатысушыға дейін;
- орта дәрежелі хорлар – 40-тан 60-70 қатысушыға дейін;
- үлкен хорлар – 70-тен 120 қатысушыға дейін;
- құрама хорлар – әр түрлі топтардан белгілі бір уақыт аралығында жиналған 1000 қатысушыға дейін. Мұндай құрам «хеппининг-перформанс» мәртебесіне ие болады және олар ағартушы-насихаттық бағытта болғандықтан орындаушылық өнерге жатпайды.

Хордың әртүрлі мәртебелері болуы мүмкін, мысалы, кәсіби, әуесқойлық (үйірме), коммерциялық емес, шіркеулік және білім беру хорлары.

Диапазон - дауыстың аспаптың ең төмен және ең жоғары дыбыстарының арасындағы интервалдамен анықталады.

- Сопрано (итал.sopra.-ұстігі).
- Балалар (дискант.)және әйелдердің ең жөғары дауысы.
- Диапазоны до 1-шы-до 3-шы; ұстіңгі (соль 3-шы) және төменгі (ля кіші окт.) дыбыстары сирек кездеседі.
- Сопрано дауыстың тембрлік бояу сазына карай келесі

Түрлерге бөлінеді:1) драмалық сопрано.2) лирикалық сопрано.3) колоратуралық сопрано 4) лирико-драмалық сопрано 5) лирико-колоратуралық сопрано.

Хорда және вокалды ансабльде-сопрано ен жоғары дауыс.

Ол лирикалық (сопрано 1.) және драмалық (сопрано-2) сопранаға бөлінеді. Диапазоны до-1шы до-3шы, жиі колданылатының ре-1шы соль (ля-2шы окт).

Хорда сопрано партиясының манызы өте зор, өйткені оған шығарманың негізгі әуені тапсырылады.

Альт (лат.altus-жөғары,биік,орта ғасырларда тенордан Жоғары негізгі;әуен болып танылатын.)

1) Хорда және вокалды ансабльде балалар не

Әйелдердің төменгі даустарынан құрастырылған партия, (меццо сопрано-1-альт,контр альто-2-шы альт).

Диапазон-кіші окт.-фа 2шы (одан жоғары сирек кездеседі).

Жиі колданылатыны - соль,ля кіші окт-ми бемоль-2, ми-2 окт.

Тенор (ит..от лат.tenop-ұстаймын) - ерлердің жағары

дауысы, диапазоны до кіші окт - до 2- шы окт,хор партитурасыда жеке жазылғанда оны скрипка кілтінде жазады (өзінің дауысының негізгі шыгуынан октава жоғары жазылады).

Бірақ бас кілтінде де жазылады.

Тенор партияларына кіретіндер; лирикалық (tenore di grazia).

Драмалық (tenore di forza), альтино (дауыстың жоғары

дыбыстары до-2шы жақсы және жетілген). Хорда лириқалық және альтино 1-партия,калғадары-2 шы партия.

Хорда (әсіресе ерлер хорында) жоғары тесситура жиі қолданылатындықтан тенорлар фальцет және микст

Әдісімен айта алу керек.

Баритон-(грек.barutonos-жуан дауысты).

1) ер адамның биіктігі орташа дауыс,диапазоны ля бемоль, соль үлк.окт - ля бемоль 1-шы окт.

Баритон партияларына кіретіндер; **лирикалық** (дыбыс жеңілдігімен тенорға ұқсайды) **драмалық** (көлем және күшімен бас дауысына ұқсайды), хорда баритондар 1-шы бас партиясын орындайды. Диапазоны соль ұлк.окт-фа 2-шы окт.

Бас (ит.basso-төменгі, өте жуан);

1) Ер адамның ен төменгі дауысы, диапазоны фа ұлкен окт-фа 1-шы окт.

Бас партияларына кіретіндер; жоғары баритон (кантанте-әуенді),

Ортаңғы профундо (терен)-төменгі

2) Хорда және вокалды ансабльде бас партиясы баритондардан және бастан құралған, диапазоны (октависттесіз) фа ұлкен окт.

Фа 1-шы окт.,жиі колданылатын-соль ұлкен окт-ре,ми бемоль 1-шы окт.

Октавистер бас партиясының диапазоның 1 октаваға төмен қарай ұлғайтады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Балаларды музыкаға үйретуді ерте жастан бастау маңызды. Хор жетекшісіне үлкен жауапкершілік жүктеледі. Оған өз елінің болашақ азаматтары – балаларды музыкалық тәрбиелеу сеніп тапсырылған. Балалар үлкенге сенім артып, көргенін, естігенін бүкіл болмысымен қабылдайды, сондықтан оларды алдауға болмайды.

Хормен ән айту көркем шығармаларды ұжымдық орындауды қамтиды. Мұнда бәрі көркемдік-орындаушылық концепцияға бағынады. Ұжымдық орындаудың құдіретін сезіну жас әншілерге үлкен әсер етеді. Ән мазмұнын эмоционалды түрде қабылдау, оның музыкалық материалы жас әншілердің жүрегі мен санасында ұзақ жылдар бойы сақталады.

Өскелең ұрпақты отансүйгіштікке тәрбиелеу туралы айтқанда, еліміздің жастары үшін күресу керектігін ескеруіміз керек. Бүгінгі өскелең ұрпаққа берген тәрбиеміз ертең оң нәтижесін береді. Дені сау, еліне қамқор, ұлтжанды азаматтарды тәрбиелесек, еліміздің, білімді қоғамымыздың

келешек өміріне сенімді бола аламыз. Патриотизмсіз күшті мемлекет құрып, жастардың бойында азаматтық борышын, еліне деген құрмет сезімін ояту мүмкін емес.

Қазіргі таңда жалпыға бірдей музыкалық білім мен тәрбие беру жүйесіне өзгерістер енгізу қажеттілігі өзекті мәселе болып отыр. Көркемдік білім беру жүйесінде патриоттық тәрбие беру мәселесі өзекті. Хормен ән айту – ұлттың рухани саулығының көрсеткіші.

В. Сухомлинский: «Бәрі балалық шақтан басталады».

Хор үйірмесі – білім беру жүйесіндегі тұлғаны дамыту құралдарының бірі.

Хор – жеке тұлғаны топта тәрбиелейтін, вокалды-хормен орындау, вокалдық шығармалар арқылы жетілдіретін музыкалық шығармашылықтың бір түрі. Патриоттық сипаттағы әндерді орындау арқылы патриоттық, адамгершілікке тәрбиелеу мәселелерін шешеміз. Аудандық байқауларға қатысып, қаладағы, аудандағы орындарда, мектепте мереке күндері өнер көрсетеміз. Заманауи мектептегі адамгершілік тәрбиесінің негізгі бағдарлары –

гуманизм, ол басқа адамға деген құрмет пен ізгі ниетке, қоршаған әлемге мейірімді қатынасқа негізделген; өзің өмір сүретін ел алдындағы, қоғамның, халықтың және өзіңнің алдыңдағы парызың; достарыңа, өзің оқитын ұжымға деген құрмет.

Оқу ісі мектеп жасында жетекші бола отырып, білімнің белгілі бір жүйеде игерілуін қамтамасыз етеді, оқушылардың әртүрлі психикалық және адамгершілік мәселелерін шешудің тәсілдерін меңгеруіне мүмкіндік туғызады. Ең бастысы, оқушыны оқу-тәрбие процесі ретінде әр түрлі іс-әрекет түрлеріне, оның бірі хор үйірмесіне қосу. Балалық шақ әрқашан болашаққа үмітпен қарайды, біз үлкендер оларға дұрыс ұстанымын, болашақ өмірін айқындайтын жол көрсетуіміз керек. Қазіргі заманғы зерттеулер музыкалық дамудың жалпы дамуға маңызды әсер ететінін көрсетеді: эмоциялық аумақ қалыптасады, ойлауы жетілдіріледі, бала рухани құндылықтардың құрамдас бөлігі болған музыкалық және ән мәдениетінің тарихымен танысады. Ал бала біздің елімізде 75 жыл бұрын болған оқиғаны әлі терең түсінбесе де,

өзінің балалық сезімі арқылы өз Отанының патриоты болып қалыптасады. Бала бойына туған жерге деген сүйіспеншілік пен құрметті тәрбиелеу отбасындағы қарым-қатынастан, жақындарына, тарихымызға деген сүйіспеншіліктен басталады.

Әдебиеттер:

1. Асафьев Б. В. О хоровом искусстве: Сб. статей / Сост. и коммент. А. Павлова-Анисимов А. И. Дирижёр-хормейстер. Творческо-методические записки. Арбенина. - Л.: Музыка, 1980. - 216 с.
2. Виноградов К. Работа над дикцией в хоре. - М.: Музыка, 1967.
3. Дмитревская К. Русская советская хоровая музыка. Вып. 1.— М.: Советский композитор, 1974.
4. Дмитревский Г. Хороведение и управление хором. - Музгиз, 1957.
5. Евграфов Ю. А. Элементарная теория мануального управления хором. 2-е издание. - СПб.: изд-во «Лань»; изд-во «Планета музыки», 2018.
6. Егоров, А.А. Теория и практика работы с хором / А. Егоров. -М.: Госмузиздат, 1951.
7. Живов В. Л. Исполнительский анализ хорового произведения. — М.: Музыка, 1987.
8. Живов В. Л. Хоровое исполнительство: Теория. Методика. Практика. -М.: Владос, 2003.

9. Ильин В. Очерки истории русской хоровой культуры. -М.: Советский композитор, 1985.
10. Казачков С. А. Дирижёр хора — артист и педагог / Казан. гос. консерватория. -Казань, 1998.— 308 с.
11. Казачков С. А. От урока к концерту. - Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1990. -343 с.
12. Краснощеков В. Вопросы хороведения. - М.: Музыка, 1969.
13. Локшин Д. Замечательные русские хоры и их дирижеры. - М.: Музгиз, 1963.
14. Никольская-Береговская К. Ф. Русская вокально-хоровая школа. От древности до XXI в. - М.: Владос, 2003. ISBN 5-691-01077-8
15. Памяти А. В. Свешникова. Сборник статей под ред. С. Калинина. - М.: Музыка, 1998.
16. Памяти Н. М. Данилина. Письма, воспоминания, документы. -М.: Советский композитор, 1987.
17. Пигров К. Руководство хором. - М.: Музыка, 1964. - 220с.
18. Птица К. Мастера хорового искусства в Московской консерватории. - М.: Музыка, 1970.
19. Работа с хором. Методика, опыт. - М.: Профиздат, 1972. - 208 с.
20. Сивизьянов А. Проблема мышечной свободы дирижера хора. - М.: Музыка, 1983. - 55 с.
21. Романовский Н. В. Хоровой словарь. - Л.: Музыка, 1980
22. Самарин В. Хороведение. - М.: Музыка, 2011.
23. Соколов В. Работа с хором. - М.: Музыка, 1967.
24. Тенета-Бартенева Л. Б. Лебедев Константин Михайлович. (Очерк о жизненном и творческом пути

выдающегося хорового дирижера и педагога). — М.: 4 филиал Воениздата, 2002
25. Чесноков П. Г. Хор и управление им. Пособие для хоровых дирижёров. Изд. 3-е. -М., 1961.
26. Шамина Л. В. Работа с самодеятельным хоровым коллективом. -М.: Музыка, 1981. - 174 с.
27. Садовников В. И. Орфоэпия в пении. - М., 1958. — 80 с.28. Риман, Гуго. Музыкальный словарь : CD-ROM / пер. с нем. Б. П. Юргенсона, доп. рус. отд-нием. - М.: ДиректМедиа Паблишинг, 2008.

Басуға 25.12.2024 ж. қол қойылды.
Пішімі 148/210

Офсеттік қағаз. Офсеттік басылыс.
Шартты баспа табағы 2,75.
№30 тапсырыс.
«Текст-дизайн» жарнама агенттігі
Шымкент қ., Б.Момышұлы көшесі 25/4